

Archeologisch onderzoek De Berghorst te Enter Noord

Aanvullend Inventariserend veldonderzoek

GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 355

Archeologisch onderzoek De Berghorst te Enter Noord

Aanvullend Inventariserend Veldonderzoek

GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 355

Definitief

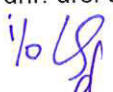
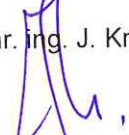
ISSN 1573-5710

Opdrachtgever:
Gemeente Wierden

Grontmij Nederland bv
Assen, 20 september 2006

Verantwoording

Titel : Archeologisch onderzoek De Berghorst te Enter Noord
Subtitel : Aanvullend Inventariserend Veldonderzoek
Projectnummer : 194978
Referentienummer : 194978
Revisie : 0
Datum : 20 september 2006

Auteur(s) : mevr. drs. A. Huizing-Schreur, mevr. drs. P.Fijma
E-mail adres : annette.huizing@grontmij.nl
Gecontroleerd door : dhr. drs. J. van der Roest
Paraaf gecontroleerd :
Goedgekeurd door : dhr. ing. J. Knol
Paraaf goedgekeurd :
Contact : Stationsplein 12
9401 LB Assen
Postbus 29
9400 AA Assen
T +31 592 33 88 99
F +31 592 33 06 67
E noord@grontmij.nl

Grontmij Nederland bv aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of uit de toepassing van de gegeven adviezen.

Administratieve gegevens

Datum opdracht : Augustus 2006

Opdrachtgever : Gemeente Wierden

Uitvoerder : Grontmij Nederland bv
mevr. drs. A. Huizing

Bevoegd gezag : Gemeente Wierden

**Overkoepelend
gezag** : Provincie Overijssel

Contactpersoon : mevr. drs. S. Wentink

Locatie : gemeente : Wierden
plaats : Enter
toponiem : De Berghorst

RD-coördinaten : NO x: 236.280 / y: 480125
ZO x: 236.190 / y: 479.975
NW x: 235.800 / y: 480.730
ZW x: 235.785 / y: 480.145

kaartblad : 28 West Almelo

afm. plangebied : Circa 1,1 hectare

AMK : monumentnr. : 13625

Archis II : CIS-code : 17049

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
1.1	Algemeen	5
1.2	Plangebied	5
1.3	Doelstelling	5
1.4	Havezate Berghorst	6
2	Veldonderzoek	7
2.1	Werkwijze	7
2.2	Resultaten	7
2.3	Conclusies veldonderzoek	7
3	Evaluatie	9
3.1	Samenvatting	9
3.2	Conclusie en aanbeveling	9

Bijlage 1: Locatie boringen

Bijlage 2: Boorprofielen

Bijlage 3: Advieskaart

Bijlage 4: Literatuurlijst

1 Inleiding

1.1 Algemeen

Grontmij Nederland bv heeft in opdracht van de gemeente Wierden in mei 2006 een archeologisch Inventariserend Veldonderzoek (IVO) uitgevoerd ten behoeve van nieuwbouw in De Berghorst te Enter¹. Dit onderzoek heeft bestaan uit een bureauonderzoek, het uitvoeren van grondboringen en een rapportage.

Door de geplande bestemmingsplanwijziging van agrarisch gebied naar een gebied met als hoofdfunctie wonen, worden de eventuele aanwezige archeologische waarden bedreigd. In het gebied zijn terreinen van hoge archeologische waarde aanwezig. Het onderzoek is uitgevoerd volgens de voorschriften die zijn opgesteld in het Programma van Eisen (PvE) van Het Oversticht van 16 maart 2006².

Tijdens het veldonderzoek zijn geen aanwijzingen voor het voorkomen van archeologische waarden aangetroffen. Hierdoor heeft het veldonderzoek de verwachtingen, zoals deze in het PvE beschreven staan, niet kunnen bevestigen. Er zijn geen bewoningssporen waargenomen of andersoortige vondsten die de locatie van de havezate Berghorst identificeren.

Ten aanzien van de locatie van de havezate Berghorst is door het overkoepelend gezag een aanvullend onderzoek aanbevolen in de vorm van aanvullende boringen. Tijdens het eerste veldonderzoek is door omwonenden medegedeeld dat de havezate zich meer ten oosten ten opzichte van de uit het bureauonderzoek naar voren gekomen locatie zou moeten bevinden.

1.2 Plangebied

Het plangebied ligt in Enter aan de noordzijde van de bebouwde kom en wordt ten zuiden begrensd door de Wierdense weg.

De locatie van het aanvullende onderzoek bevindt zich ten noorden van de Wierdenseweg achter de bestaande huisnummers 16 en 14. Het onderzochte gebied is gearceerd weergegeven in bijlage 1.

1.3 Doelstelling

Doel van het aanvullend onderzoek is om de locatie van havezate Berghorst te identificeren. Het eerder uitgevoerde booronderzoek (mei 2006) heeft hier geen antwoord op kunnen geven. Op basis van de studie van de heer H. Wolderink is tijdens het eerste booronderzoek een mogelijke locatie aangewezen. Extra boringen in dit gebied (bijlage 1, boringen 500-510) hebben echter geen bruikbare informatie opgeleverd.

Mede door uitspraken van omwonenden en door het ontbreken van sporen betreffende de havezate is door het bevoegd gezag geadviseerd een aanvullend onderzoek door middel van handboringen op de locatie ten noorden en ten oosten van boringen 500-510 uit te voeren.

¹ Hesseling, 2006, GAR 294

² Nieuwenhuis, 2006.

1.4 Havezate Berghorst

Havezate was oorspronkelijk de aanduiding van een grotere behuizing met land. Later werd het de benaming voor een begraven hofstad waaraan bepaalde ridderlijke rechten waren verbonden. Deze laatste betekenis heeft ook betrekking op de havezate Berghorst. Het betreft een door grachten omgeven, al dan niet verhoogd terrein waarop een versterkt huis staat. In sociaal, politiek en economisch opzicht gaat het bij de bewoners vaak om de top van de sociale hiërarchie op het platteland. Havezaten komen vooral voor in Drenthe en Overijssel. Uit het onderzoek van de heer Wolderink blijkt dat de havezate Berghorst in het onderhavige plangebied heeft gelegen, op perceel 8953 (zie bijlage 3). De heer Wolderink baseert deze conclusie voornamelijk op informatie uit het *Staatsarchiv Münster* en een koopakte uit 1818. De havezate werd bewoond door de enige adellijke familie van Enter, de Van Staverdens, die zich later Van Staverden tot Berghorst noemden. Het booronderzoek moet uitwijzen of er inderdaad nog resten van de betreffende havezate in het plangebied aanwezig zijn.

2 Veldonderzoek

2.1 Werkwijze

Het aanvullend veldonderzoek is uitgevoerd op 13 september 2006 door een archeoloog en een veldbodemkundige. De locatie was ten tijde van het aanvullend onderzoek in gebruik als grasland. Op de aangewezen locatie zijn 19 handmatige boringen verricht, die zoveel mogelijk gelijkmatig over het terrein zijn verspreid tussen de reeds uitgevoerde boringen. Het boorgrid is hierbij verdicht tot 20 boringen per hectare. Alle boringen zijn verricht met een Edelmanboor met een diameter van 12 cm. De boringen zijn uitgevoerd tot een diepte van maximaal 2,0 m onder het maaiveld of tot 0,25 m in de C-horizont. De boorprofielen zijn beschreven en onderzocht op het voorkomen van archeologische indicatoren, zoals fragmenten verbrand of bewerkt vuursteen, aardewerk, houtskool, verbrand of bewerkt bot, puinconcentraties etc. Hiertoe zijn relevante lagen gezeefd op een zeef van 4 mm. Van de boorpunten zijn de RD-coördinaten ingemeten met behulp van dGPS.

2.2 Resultaten

Op de mogelijke locatie van de voormalige havezate de Berghorst zijn 19 handmatige boringen verricht. Voor de locatie van de boringen wordt verwezen naar Bijlage 1, de boorprofielen zijn opgenomen in Bijlage 2. De boorprofielen van boringen 601-612, 614-616 en 618 vertonen een nagenoeg identiek verloop (A-C-horizont). De bovengrond bestaat uit donkerbruine humeuze teelaarde, gevolgd door een laag lemig tot sterk lemig zand. In de meeste gevallen rust deze laag direct op de C-horizont. De boorprofielen van boringen 602, 606, 607, 610 t/m 613 en 618 blijken onder de teelaardelaag in meer of mindere mate verstoord. De C-horizont begint bij deze boringen tussen 0,45 m en 0,55 m –mv. Boringen 601, 612, 614 en 616 zijn zwak puinhoudend.

Boringen 600, 613 en 617 betreffen mogelijk een oude gracht of sloot. De boringen zijn verstoord tot een diepte van ca. 1,35 m –mv. Op een diepte van 1,0 -1,35 zijn in de bodem veenresten aangetroffen. Bovenliggende lagen zijn donkerbruin en humeus van aard. Bij boring 600 is op een diepte van 1,35 m –mv een pijpenkopje aangetroffen. De lagen erboven bevatten (weinig) puin.

Boring 613 bevat in de teelaardelaag (0,0-0,4 m –mv) resten gele baksteen. Boring 617 bevat op een diepte van 0,35-0,70 m –mv eveneens resten gele baksteen. Daarnaast is er tot 1,05 m –mv puin aangetroffen.

2.3 Conclusies veldonderzoek

Op basis van de resultaten van het aanvullend veldonderzoek kan geconcludeerd worden dat de bodem van de onderzoekslocatie deels is verstoord tot vlak boven de C-horizont en deels uit bodemprofielen met een A-C-horizont verloop bestaat. Drie profielen dienen apart vermeld te worden. Tot op aanzienlijke diepte, 1,30-1,35 m –mv, bevinden zich donkerbruine lemigzandige humeuze lagen met veenresten. Deze boorprofielen bevatten, verhoudingsgewijs, veel puin. In boring 600 werd op een diepte van 1,35 m –mv de enige archeologische indicator, een pijpenkopje, aangetroffen.

De opbouw van de boorprofielen van boring 600, 613 en 617 doet vermoeden dat het hier om een demping gaat. Mogelijk betreft het hier de voormalige grachten van de havezate de Berghorst.

Behalve het puin en het pijpenkopje zijn er tijdens het veldwerk geen archeologische indicatoren aangetroffen die op de locatie van de voormalige havezate de Berghorst wijzen.

3 Evaluatie

3.1 Samenvatting

In opdracht van de gemeente Wierden heeft Grontmij B.V. een aanvullend veldonderzoek uitgevoerd om de locatie van de voormalige havezate de Berghorst te identificeren. Voor dit onderzoek zijn 19 handmatige boringen uitgevoerd. Dit aanvullend onderzoek is uitgevoerd op advies van het bevoegd gezag, in deze het Oversticht.

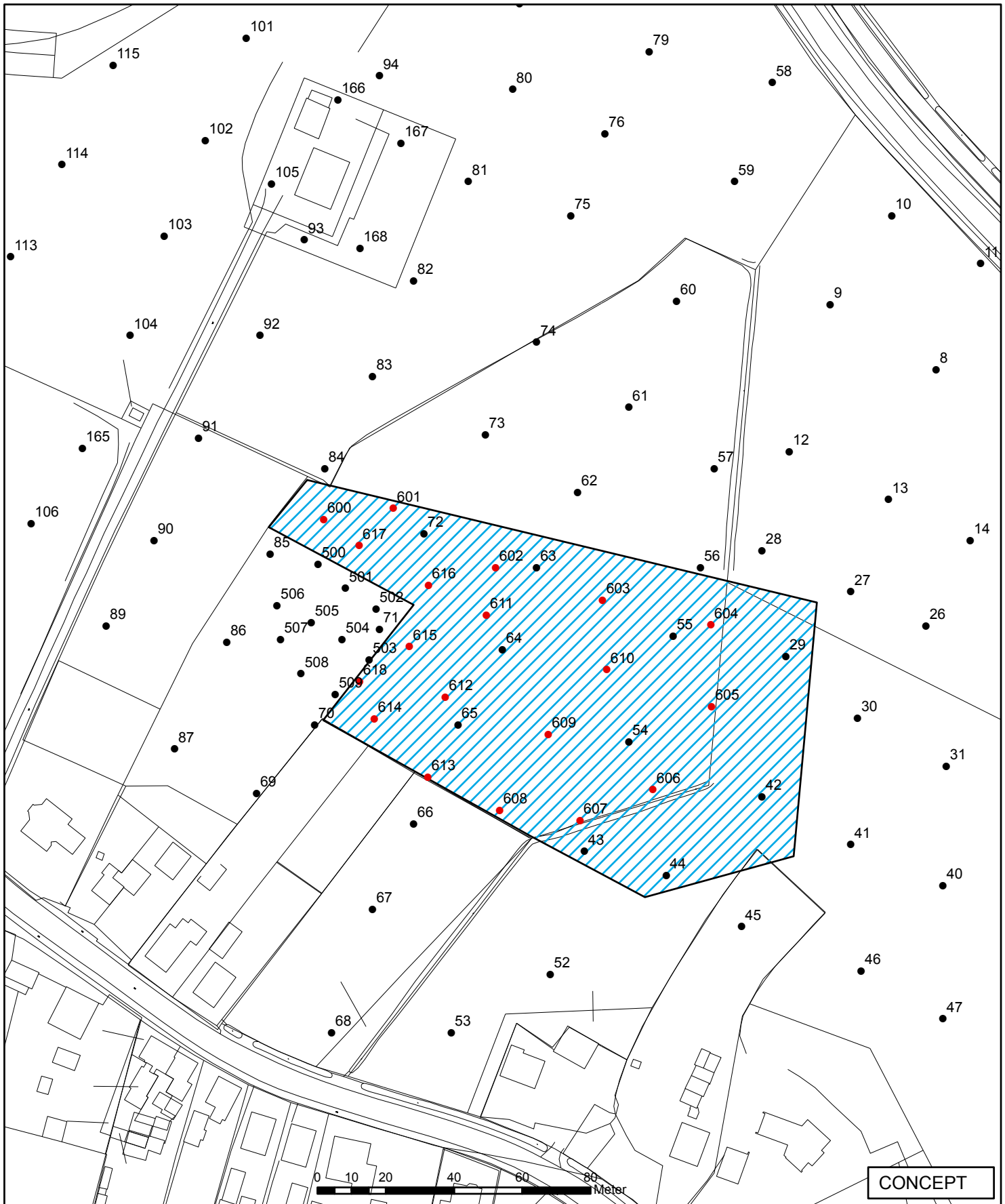
3.2 Conclusie en aanbeveling

Doel van het aanvullend onderzoek was om eventuele funderingen van de 1818 gesloopte havezate de Berghorst te lokaliseren. Vragen omtrent de plaats en gesteldheid van eventuele archeologische resten zijn door het aanvullende booronderzoek niet beantwoord. Drie boringen zijn mogelijk in de voormalige grachten van de havezate verricht. Deze boringen bevatten relatief veel puin.

Gezien het belang van de havezate voor de gemeente in historisch opzicht wordt geadviseerd de graafwerkzaamheden van de onderzoekslocatie en de locatie waar tijdens het eerste onderzoek extra boringen zijn uitgevoerd, onder archeologische bouwbegeleiding te laten plaatsvinden. Hiervoor is een advieskaart opgesteld die te zien is in Bijlage 3. Zodoende kunnen eventuele resten van de havezate de Berghorst, die tijdens de bouwwerkzaamheden mogelijk worden aangetroffen, gedocumenteerd en/of veiliggesteld worden. Dit advies is tot stand gekomen na overleg met het bevoegd gezag, het Oversticht.

Bijlage 1

Locatie boringen

CONCEPT

Legenda

- begrenzing aanvullend onderzoek
- oorspronkelijke boring met nummer
- aanvullende boring met nummer

Project
De Berghorst te Enter Noord

Opdrachtgever
Gemeente Wierden

Onderdeel
Archeologisch onderzoek (aanvullend)

Kaart	Get.	Contr.	Acc.	Datum	Schaal
Locatie boringen	MO	LS	JvdR	20-09-06	1:1.500
Projectnummer	Tekeningnummer	Bijlagennummer	Rev.	Dat.	Acc.
DR 194978	194978CA1	1	1		
				GAR-nummer	CIS-code
				GAR355	17049

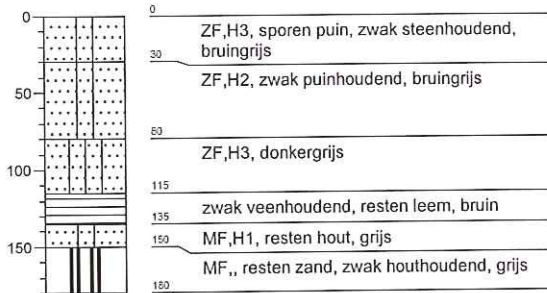
Grontmij Nederland BV
Cluster Noord
Locaties: Assen, Haren, Drachten

Bijlage 2

Boorprofielen

Boring 600

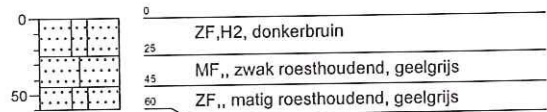
Boring 601

Boring 602

Boring 603

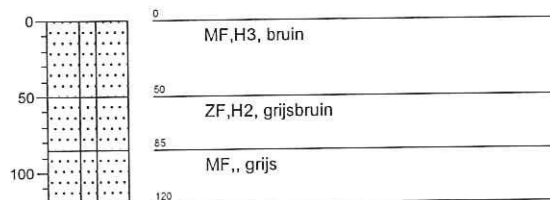
Boring 604

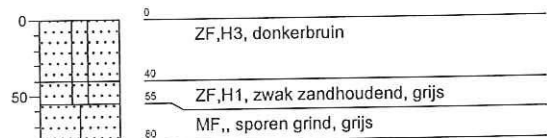
Boring 605

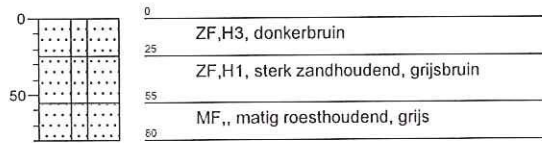
Boring 606

Boring 607

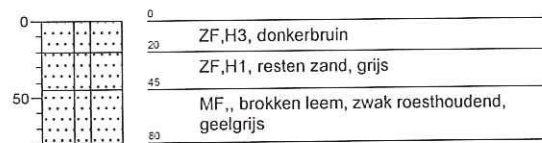
Boring 608

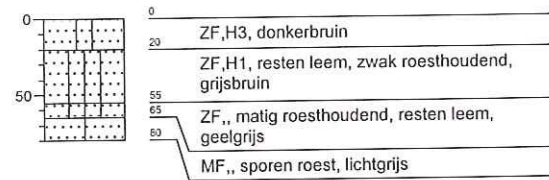
Boring 609

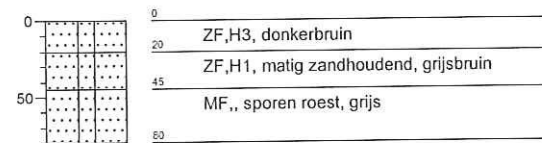
Boring 610

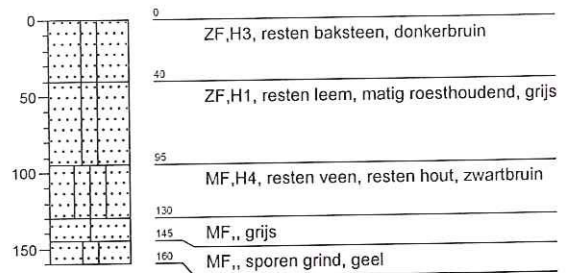
Boring 611

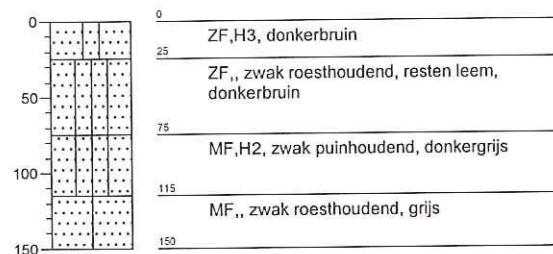
Boring 612

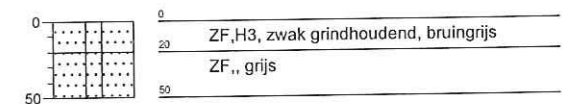
Boring 613

Boring 614

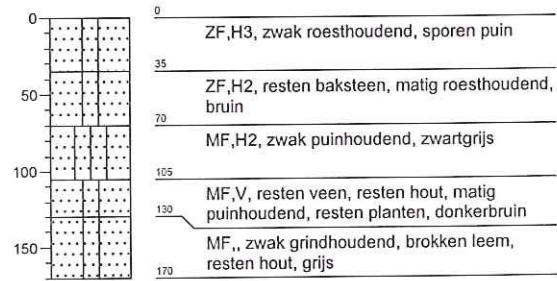
Boring 615

Boring 616

Boring 617

Boring 618

Legenda

Minerale sedimenten

Indeling naar lutumgehalte (delen < 2 µm)
(voor waterafzettingen)

	zeer kleiarm zand (0 - 3% lutum)
	matig kleiarm zand (3 - 5% lutum)
	kleiig zand (5 - 8% lutum)
	zeer lichte zavel (8 - 12% lutum)
	matig lichte zavel (12 - 18% lutum)
	zware zavel (18 - 25% lutum)
	lichte klei (25 - 35% lutum)
	matig zware klei (35 - 50% lutum)
	zeer zware klei (meer dan 50% lutum)

Veen

	veen
	kleiig veen
	zandig veen

Aanduidingen (gebruikt in combinatie met bovenstaande indeling)

Indeling van zand naar korrelgrootte

UF	uiterst fijn zand	(M50-cijfer 50- 105 µm)
ZF	zeer fijn zand	(M50-cijfer 105- 150 µm)
MF	matig fijn zand	(M50-cijfer 150- 210 µm)
MG	matig grof zand	(M50-cijfer 210- 420 µm)
ZG	zeer grof zand	(M50-cijfer 420- 2000 µm)

Indeling naar leemgehalte (delen < 50 µm)
(voor windafzettingen)

	zeer leemarm zand (0 - 5% leem)
	matig leemarm zand (5 - 10% leem)
	zwak lemig zand (10 - 18% leem)
	sterk lemig zand (18 - 33% leem)
	zeer sterk lemig zand (33 - 50% leem)
	zandige leem (50 - 85% leem)
	siltige leem (meer dan 85% leem)

geur

- geen geur
- zwakke geur
- matige geur
- sterke geur
- uiterste geur

olie

- geen olie-water reactie
- zwakke olie-water reactie
- matige olie-water reactie
- sterke olie-water reactie
- uiterste olie-water reactie

p.i.d.-waarde

- >0
- >1
- >10
- >100
- >1000
- >10000

monsters

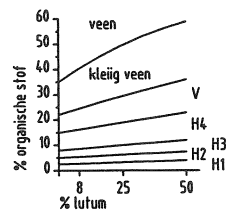
- geroerd monster
- ongeroerd monster

overig

- bijzonder bestanddeel
- Gemiddeld hoogste grondwaterstand
- grondwaterstand
- Gemiddeld laagste grondwaterstand

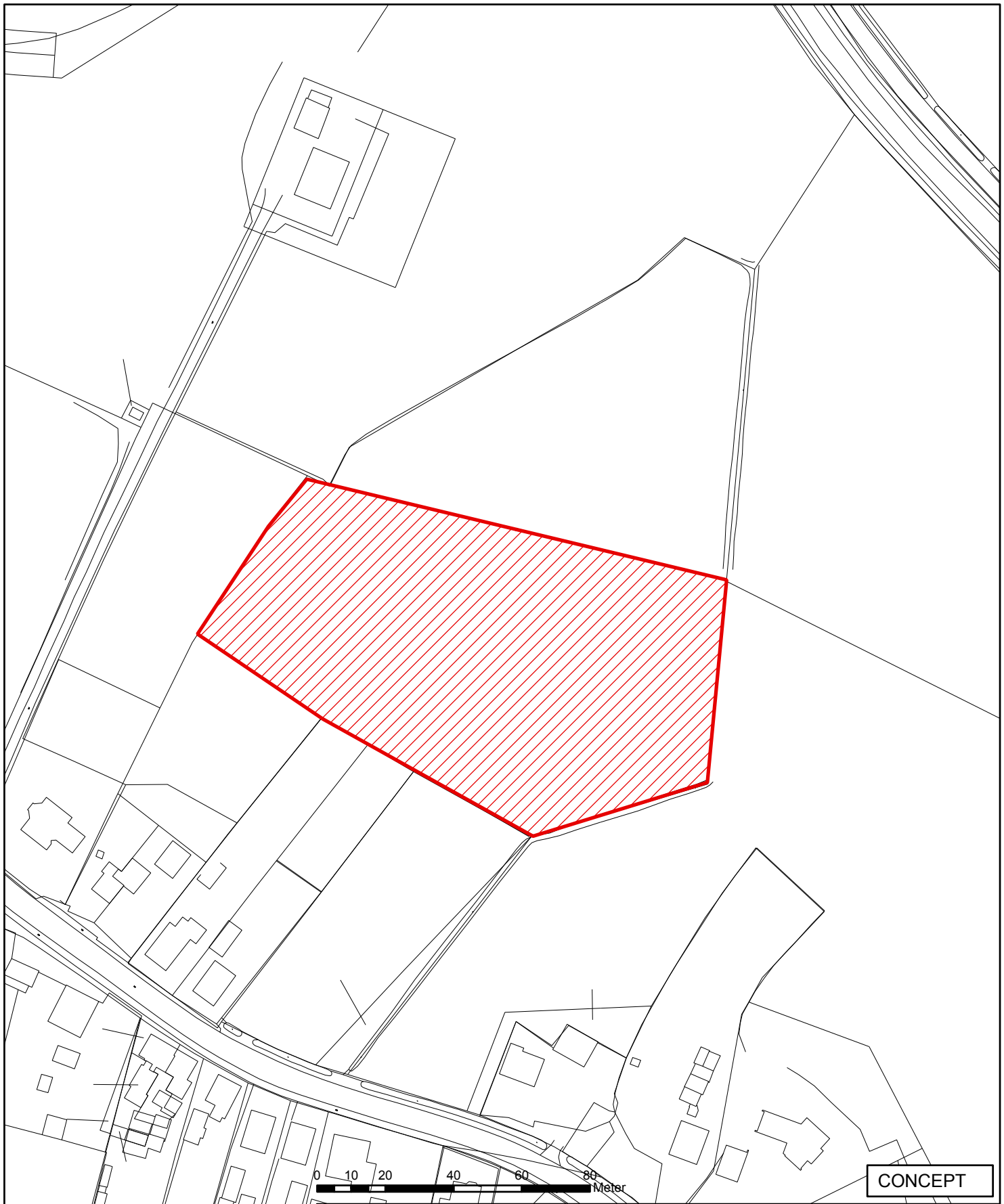
Indeling naar gehalte organische stof

H1	humusarm
H2	matig humeus
H3	zeer humeus
H4	humusrijk
V	venig

Bijlage 3

Advieskaart

CONCEPT

Project
De Berghorst te Enter Noord
 Opdrachtgever
Gemeente Wierden
 Onderdeel
Archeologisch onderzoek (aanvullend)

Grontmij Nederland BV
 Cluster Noord
 Locaties: Assen, Haren,
 Drachten

Legenda

 begrenzing vervolgonderzoek

Kaart	Get.	Contr.	Acc.	Datum	Schaal		
Advieskaart vervolgonderzoek	MO	LS	JvdR	20-09-06	1:1.500		
Projectnummer	Tekeningnummer	Bijlagenummer	Rev.	Dat.	Acc.	GAR-nummer	CIS-code
DR 194978	194978CA3	3	1			GAR355	17049

Bijlage 4

Literatuurlijst

Bijlage 4

Literatuurlijst

Hesseling, I., Fijma, P., 2006, Archeologisch onderzoek De Berghorst te Enter Noord, Inventariserend Veldonderzoek, Grontmij Archeologische Rapporten 294. Assen.

Hulst, R.A., 2003. Wierden – Enter: De Akkers; Definitief Archeologisch Onderzoek. BAAC Rapport 02.0387. Deventer.

Nieuwenhuis, M., 2006. Programma van Eisen Wierden, Enter – Berghorst, 16 maart 2006. Het Oversticht, Zwolle.

www.grontmij.nl